

OSMANLI — YAHUDİ İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Doç. Dr. GÜLNİHAL BOZKURT*

GİRİŞ

Bu araştırmada, Osmanlı Devletinde yaşamış olan Yahudilerin hukukî, dinî ve sosyal konumları hakkında çok kısa genel bilgi verildikten sonra, 19 yy. da Yahudileri ve Osmanlı Devletini ilgilendiren bazı önemli sorunlar, İngiliz, Amerikan ve Alman Arşiv belgelerinden birkaç örnekle ortaya konulmuştur¹.

Önce, Yahudilerin Osmanlı hukuk sistemi içindeki yerleri Tanzimat öncesi ve sonrası Osmanlı Hukuku açısından ana hatları ile ele alınmıştır. Daha sonra, bu hukuksal çerçeve içerisinde, Osmanlı Devleti'nin Yahudilere karşı genel tutumu, kan ıftırası nedeniyle diğer gayrimüslim Osmanlı uyruklarıyla Yahudiler arasındaki çatışmalar ve nihayet, Siyonizm ve bu akımla ilgili Osmanlı Politikası başlıkları altında, ilgili konular bazı arşiv belgeleriyle kronolojik bir sırayla incelenmiştir.

Bu başlıkların her biri ayrı birer çalışmanın konusu olabilecek kadar kapsamlı ve önemlidir. Amacımız, bu inceleme ile Osmanlı Devleti'nin Yahudilere kucak açmasının 500. yılının kutlandığı 1992 yılında, Osmanlı Devletinin Yahudileri önce uyruğu olarak benimseyip topraklarına yerleştirmek, sonra da sorunlarına titizlikle eğilmek konusunda gösterdiği engin hoşgörüyü bir kez daha gündeme getirmektedir.

I — TANZİMAT ÖNCESİ DÖNEMDE GENEL OLARAK OS- MANLI YAHUDİLERİ

Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti teokratik bir devletti ve İslam Hukuku-na dayanıyordu. Bu hukuka göre, İslam topraklarında yaşayan müslüman olan ve olmayan insanların hukukî statüleri farklıdır. Osmanlı Devletinde Müslümanlara İslam Kamu ve Özel Hukuku hükümleri uygulanırken, çeşitli din ve mezheplere mensup gayrimüslimler ise -ki bunlara "Zimmi" adı

* A.Ü.Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı Başkanı.

¹ Bu makale, 31 Mayıs-4 Haziran 1992 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenmiş olan Uluslararası Sempozyum'a sunduğumuz İngilizce tebliğin biraz kısaltılmış tercümesidir.

verilirdi²- İslam Hukukunun "zimmet" adıyla düzenlendiği hukuksal çerçevede içinde yaşarlardı. Yahudiler ve çeşitli mezheplere mensup Hıristiyanlar Devlet'in insan unsurunun önemli bir bölümünü oluşturuyorlar ve din ve mezheplerine göre "Millet"³ adı verilen gruplar halinde, kendi din ve kültürlerini koruyarak ve Devletin güvencesi altında yaşıyorlardı.

Her "millet", kendi içinde hiyerarşik olarak ve mensup oldukları dinin hükümlerine bağlı kalınarak düzenlenirken, dinî başkanları aracılığıyla belli ölçüde devlet denetiminde ve devlete bağlı olarak yaşamaları sağlanmıştır. Her dinî grubun en yüksek rütbeli din adamlarından biri kendi cemaati tarafından ve o grubun şefi olarak seçilmiş ve Padişahın bir beratı ile kendi topluluğunu düzenlemek ve yönetmekle görevlendirilmiştir. Böylece müslüman olmayan gruplar, Osmanlı egemenliğinde, ama devlet içinde devlet gibi, belirli, geniş bir özerklikten yararlanarak kendi din, hukuk, ve eğitim alanlarındaki geleneklerini sürdürdüler.

Millet sistemiyle, hem gayrimüslim gruplara kendi din, kültür ve özel hukuklarını koruma imkânı veriliyor, hem de Müslümanlardan belli ölçülerle ayrılarak "dinî hassasiyet" korunmuş oluyordu.

Böylece müslüman olanlar ve olmayanlar aynı devlet yönetimi altında, yanyana ama farklı hukuk kurallarına tâbi olarak yaşamışlardır. Millet grupları, bir müslüman devlette, müslümanlarla yanyana yaşamının getirdiği bazı sosyal (kıyafette) ve dinî (ibadet özgürlüğünde) kısıtlamalara uyruk tutulmuşlardı. Ayrıca askere alınmazlar, buna karşın devletin korumasından yararlandıkları için bir vergi (cizye) öderlerdi.

Fatih döneminde bir sistem şeklini alan "Millet" uygulaması Tanzimat'a kadar sürdü. Tanzimat'tan sonra din kıstasına dayanan "zimmet" statüsü kaldırılarak, müslüman olan-olmayan ayrımı yapılmaksızın "Os-

² Bazı araştırmacılar İslam topraklarında yaşayan gayrimüslimlerin hukukî durumlarını "Aman" kavramına dayandırarak açıklamışlardır ki, zimmet ve "aman" birbirinden tamamen ayrı iki hukuk kurumudur. Geniş bilgi için bkz. Gülnihal Bozkurt, "İslam Hukukunda Müstemen", Prof.Dr. Fadıl Hakkı Sur'a Armağan, Ankara 1983, sh. 361-379. ve Gülnihal Bozkurt, "İslam Hukukunda Zimmilerin Statüleri" Kudret Ayiter'in Anısına Armağan, 9 Eylül Üniversitesi HFD. c. 3. sa. 4 İzmir, 1987, s. 115-156.

³ "Millet" gruplarının oluşumu ve tarihsel gelişimi için bkz. Gülnihal Bozkurt, Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasal Olayların Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu, Ankara, 1989, s. 12 vd.

manlı Vatandaşı” kavramı konu ve Osmanlı uyrukları arasındaki hukukî statü farklılıklarına kısmen⁴ son verildi.

Yahudiler de, diğer gayrimüslim guruplarla yukarda belirlediğimiz temel çerçeve içerisinde ve aynı hoşgöründen yararlanarak Osmanlı yönetiminde yüzyıllarca huzur içinde yaşadılar⁵.

Osmanlı topraklarında yaşayan Yahudilerin bir bölümü fetihlerle, Osmanlı yönetimine tâbi olurken, önemli bölümü ise, buldukları ülkelerde dinleri yüzünden gördükleri zulüm ve baskıdan kaçarak kendilerine kucak açan Osmanlı Padişahlarınca bu topraklara yerleşmişlerdir.

Sultan Orhan (1326-1360) Yahudilere Bursa’da bir mahalle ve Sinagog inşa izni verirken, Sultan I. Murat (1360-1389) Edirne’yi aldığıında Edirne Hahambaşısını Rumeli’deki tüm Yahudiler üzerinde yetkili kılmıştı⁶.

Hahambaşı İsak Sarafati, Ortaçağ Katolik Avrupasında zulüm gören Yahudileri “haçın gölgesinden hilâlin gölgesine çağırılmıştı⁷. 1376’da Macaristan’dan, 1394’de Fransa’dan göç eden Yahudiler Osmanlı topraklarına yerleştirildiler.

1415’de İspanya’dan göç eden yeni bir Yahudi grubu ise Bursa’ya yerleştirildi.

Fatih Sultan Mehmet, Rum ve Ermenilerden sonra, Yahudileri de Hahambaşının başkanlığında millet olarak düzenledi. Fatih Bizans Hahambaşısı Moşe Kapsali’yi Hahambaşılığa atadı.

⁴ “Kısmen” diyoruz; çünkü gayrimüslimlerin Tanzimat öncesi ayrıcalıkları Tanzimatın sonra da, İslahat Fermanıyla olduğu gibi, hep teyit edilerek devam etti.

⁵ Bazı yazarların (bkz. Hessel M. Haddad, *Jews of Arab and Islamic Countries*, N. 1, sh. 51 ve A. W. Liberles, “The Jewish Community of Turkey The Balkan Jewish Communities N. Y. London, s. 130. Yahudilerin Osmanlı Devletinde ikinci sınıf vatandaş olarak kaldıkları fikrine yukarda belirlenen hukukî çerçeve nedeniyle katılmıyoruz. Yahudiler, diğer gayrimüslimler gibi, İslam Hukukuna uygun olarak “zimmî” statüsünde yaşamışlar ve zaten Tanzimat’a kadar “vatandaş”da sayılmamışlardır. Çünkü yine İslam Hukukuna uygun olarak, Osmanlı Devletinin sadece müslüman vatandaşları (ki din, vatandaşlığın kıstasıdır) vardır. Gayrimüslimler ise “korunanlardır”ki, Devlet, Haddad’ın da belirttiği gibi (age., sh. 5) onları 1839’dan önce de korumuştur.

⁶ Orhan Münir, *Minderheiten im Osmansichen Reich und in der Türkei*, Köln, 1937, s. 106.

⁷ Stanford J. Shaw, “Christian Anti Semitism in the Ottoman Empire”, *Belleter*, C. LIV, Sa. 211, Aralık 1990, Ankara, 1991 s. 1097 vd. (s.1073-1149).

Fatih döneminde, Almanyadan gelen bir grup Yahudi de Osmanlı topraklarına yerleştirildiler (1470).

II. Beyazid döneminde, 1492'de İspanyadan (Sephardims) ve 1497'de Portekiz'den kaçan yüzbinlerce Yahudi Osmanlı topraklarına kabul edilerek yerleştirildi⁸. Yerel yöneticilere onların giriş ve yerleşmelerine karışılmaması, iyi karşılanmaları, tersine davrananların ölümle cezalandırılacakları bildirildi. Gelen Yahudiler İstanbul, Selanik, Edirne gibi şehirlere yerleştirildiler.

Birbirlerinden farklı kültürlere sahip çeşitli Yahudi guruplar⁹ yüzyıllarca Osmanlı hoşgörüsü ve koruması altında her türlü dinsel baskıdan uzak olarak yaşadılar¹⁰.

Yahudiler, Osmanlı Devletindeki diğer Hıristiyan guruplarla hak ve mükellefiyetler bakımından eşit tutulmuşlar, onlar için daha farklı bir uygulama geliştirilmemiştir. Bu nedenle, Tanzimat'a kadar olan dönemde Osmanlı Devletinde yaşayan gayrimüslimler için getirilen hukukî ve sosyal düzenlemeler¹¹ Yahudiler için de geçerlidir ve onlara tanınan ayrıcalık ve getirilen sınırlamaların temelinde İslam Hukukunun zimmet kurumuna uygunluk yatmaktadır.

⁸ Bazı yazarlarca Osmanlı Devleti'nin Yahudilere kucak açması sadece pragmatik nedenlere dayandırılıyorsa da, Osmanlı Yöneticilerinin gösterdiği olağanüstü hoşgörü ve insanlık unutulmamalıdır. Bkz. Jacop Barnai, *Sephardi Jews in the Ottoman Empire*, 1990, Jaru Salem.

⁹ İspanya, Portekiz, Hollanda, İtalya'dan gelen Yahudilerin yanısıra, Buhara'dan gelip Kudüs'e yerleşen, özel bir koloni kuran Yahudiler, Yemenli Yahudiler ve Doğu Avrupa'dan Alman Yahudileri gibi. Bir de 8. yy.da Babil'de ortaya çıkmış olan Karait'ler vardı (Kurt Hassel, *Des Türkische Reich*, Tübingen 1918 s. 153 O. Münir, age., s. 106; ve Gudrun Krämer, "Die Juden als Minderheit in Agypten, 1911-1956, İslamiche Toleranz im Zeichen des Antikolonialismus und des Antizionismus" *SAECULUM*, XXXIV, Heft 1, (1983) München, s. 37-42.

¹⁰ Osmanlı topraklarında pek çok sayıda Sinagog inşa edilmiştir. Göç öncesi hiç Yahudi topluluğu olmayan İzmir'de 17 yy. başlarında 6 Sinagog inşa edildi. Barnai, age., s. 22. Yahudilere iyi davranıldığı, tüm imkânlardan yararlandıkları, çoğunun zengin olduklarına ve Hıristiyanlardaki Yahudi karşıtlığına dair bkz. George G. Arnakis, *The Ottoman Empire and the Balkan States to 1900*, vol. I, New York, 1969, s. 380 vd. Aksi görüş için bkz. Austin, *Jews in An Arab Land, Libya, 1835-1970*, Renzo da Felice (Tr. Judith Roumani).

Yahudilerin bu dönemdeki sosyal yaşamlarına ve kıyafetlerine ilişkin olarak bkz. Jacop M. London, *Jews in Ninetenth-Century Egypt*, New York, 1969, s. 107, 109.

¹¹ Tanzimattan önceki dönemde gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarına İlişkin Hukuki ve Sosyal düzenlemeleri için bkz. G. Bozkurt, age., s. 14-42.

II — TANZİMAT'TAN SONRA OSMANLI YAHUDİLERİ

1839 Tanzimat Fermanı'nın kapsadığı ilkeleri gerçekleştirmek için hukuk alanında yapılan çalışmalarla zimmet kurumu yerini yeni kıstas ve kavramlara bıraktı.

Tanzimat sonrası dönem için diğer gayrimüslim gruplarla Yahudileri ayıran en önemli fark, diğer gurupların milliyetçilik bilinciyle Devletten ayrılma mücadelesine girmelerine karşın, Yahudilerin Devlet'e bağlı kalmaları, yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Siyonizmi de desteklememeleridir. Yahudilere ilişkin en önemli sorun ise, özellikle yeni göç eden Yahudilerin Kutsal Topraklara yerleşmek istemelerinin doğurduğu "Filistin" sorunudur. Bu nedenle biz bu başlık altında Osmanlı Yahudilerinin Tanzimat sonrası durumunu inceleyecek, sonra da ayrı bir başlıkla Filistin sorununa değineceğiz.

A — Genel Olarak Hukukî Durumları

Tanzimat'tan önce II. Mahmut'un "Ben tebaanın müslümanını camide, Hıristiyanını kilisede, Musevisini de havrada fark ederim. Aralarında başka bir fark yoktur. Hepsi hakiki evlâdımdır"¹², şeklindeki sözlerini, Abdülmecit 1846'da "din ve mezhep ayrılığını tebaanın şahsî işidir. Vatandaşlık hakları ile ilgisi yoktur. Aynı idarede, aynı ülkede yaşadığımız halde ayırım yapmak yanlıştır" diyerek teyit ediyordu¹³. Şu halde ilk kez teokratik bir ülkenin hükümdarları, siyasal haklarla din işlerinin ayrı olduğunu dile getiriyorlardı.

1853 yılında tüm cemaat şeflerine yollanan birer fermanla onların eski imtiyazlarına saygı gösterildiği de açıklanıyordu¹⁴.

1856 Islahat Fermanıyla zimmîleri "vatandaş" haline getiren haklar vurgulanırken, bir yandan da millet şeflerinin eski hakları teyit edilerek, müslüman olan ve olmayanların eşitliği ilkesi konusunda yine çıkmaza sürükleniliyordu. Ancak, Millet Sisteminin yapısına getirilen bir değişiklik-

¹² R. Kaynar, Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat, Ankara 1954, s. 100.

¹³ H. İnalçık, "The Nature of Traditional Society "Political Modernization in Japan and Turkey Ed. E. W. Dankwart-A. Rustow, Princeton, 1964, s. 56.

¹⁴ Bu ferman için bkz.: Correspondence Respecting the Rights and Privileges of the Latin and Greek Churches in Turkey, Presented to both Houses of Parliament by Command of Majesty, 1854, London, sh. 290 Belge No. 258 ve Abdülmecit'in 1840 tarihli Yahudilerin Haklarını teyit eden fermanı, Ma'oz, Moshe, Studies on Palestine During the Ottoman Period, Jerusalem, 1945, s. 263, 206.

le, cemaat şeflerinin ellerinden dünyevî yetkileri alınarak, her cemaat için kurulacak meclislere din adamı olmayan cemaat üyelerinin katılımı da sağlanıyordu. Cemaat liderlerinin cemaatlerce hep şikayet konusu edilen vergi koyma yetkileri de ellerinden alınarak, onlara maaş bağlanıyordu.

Gayrimüslimlere, devlet hizmetine ve tüm askerî ve sivil okullara girebilme hakkı tanınıyordu. Gayrimüslimler üzerindeki zimmet statüsüne dayanan diğer sosyal kısıtlamalar da giderek ortadan kalkıyordu¹⁵.

Osmanlı Yahudileri diğer cemaatlerden farklı olarak, kendilerine tanınan geniş hürriyet ve imtiyazlardan memnun oldular ve bunlardan sessizce yararlandılar. Diğer topluluklar Avrupa Devletlerince bağımsız birer ulus olma yolunda desteklenirken, Yahudiler dinsel bir gurup olarak yaşamayı sürdürdüler. Tanzimat sonrası reformlar, zimmet statüsünün kaldırılması ve müslüman gayrimüslim eşitliğini sağlarken, diğer gayrimüslim cemaatler bu yeniliklerden çeşitli nedenlerle¹⁶ memnun kalmadılar. Patrikleri Protokolde diğer cemaat liderlerinin önünde yer alan ve zimmiler içinde en imtiyazlı gurup olan Rumlar (tercümanlık, Eflak-Boğdan Beyliği gibi işler için seçimler Rumlar arasından yapılıyor ve böylece bir ölçüde devlet idaresine katılıyorlardı) "Devlet bizi Yahudilerle beraber etti. Biz İslamın üstünlüğüne razı idik" diyerek ayrıcalıklarını kaybetmeye tepki gösterdiler¹⁷.

Reformlar sonrası kurulan eyalet ve liva meclislerine Yahudi temsilcileri de alındı¹⁸. Ocak 1849'da eyaletlerin yönetimine ilişkin çıkarılan yönetmelikle Eyalet Meclisleri kuruluyordu. Valinin bulunduğu yerlerde metropolit veya hahambaşı gibi ruhanî reislerle 2 nefer kocabaşlar da, meclise girdiler¹⁹. Bu meclislerde bulunan müslüman ve gayrimüslim üyelerin seçim usullerini ve reylerinin doğru olarak kullanılmasını sağlamak amacıyla bu meclislerin nizamnameleri Meclis-i Vâlâ'da tekrar gözden geçirilirken, her cemaat şefinin 1'er yıl için seçeceği 1'er memurun görüşme-

¹⁵ Kilise ve Sinagog yapımı ve tamine ilişkin tüm engellerin kaldırıldığına dair Bilâl Şimşir, *Osmanlı Ermenileri*, Ankara 1986, s. 141.

¹⁶ Bu konuda geniş bilgi için bkz. G. Bozkurt, age., s. 62 vd.

¹⁷ Cevdet A. Paşa, *Tezakir*, Ankara, 1986, C. 1-12, s. 68.

¹⁸ Metropolit ve Hahamvekili olan bölgelerde bunların, yoksa birer kocabaşların meclise dahil olmaları yolunda Padişaha Meclisi Ahkâm-ı Adliye'den yazılan Arz tezkeresi için bkz. R. Kaynar, *MRP ve Tanz.* Ankara 1985, s. 244.

¹⁹ M. Çadırcı, "Tanzimattan Cumhuriyete "Ülke Yönetimi", TCTA, C. 1, sh. 212.

lere katılmasını sağlanması kararlaştırılmıştı. Gayrimüslimler, idarî meclislerin yanısıra, Batıdan alınan yeni kanunları uygulamak üzere kurulan Nizamîye mahkemelerinde de üye olarak bulunmak hakkına kavuştular²⁰. Batıdan alınan kanunların uygulanacağı bu mahkemelere eşit sayıda müslüman ve gayrimüslim üye seçilecekti. Gayrimüslimler dilerlerse kendi dinî mahkemelerine gidebileceklerdi. Mahkeme ilâmları Türkçe yazılacak, ana metin, mahkemenin bulunduğu yerdeki halk çoğunluğunun konuştuğu dillere de tercüme edilecekti.

Ülkede uygulanacak kanun, tüzük tasarılarının hazırlayacak Şuray-ı Devlet (kur. 1868)'e de gayrimüslim üyeler alınarak onların da yasama işlerine katılması sağlandı. Şura-i Devletin açılış konuşmasını yapan Sultan Abdülaziz (10 Mayıs 1868), "Mezhep farkı gözetilmeksizin bütün uyrukların aynı vatanın evlatları" olduğu belirtiyordu²¹. Gayrimüslimlerin müslümanlara karşı şahitlik edememeleri ve mirasta din ayrılığının intikal manii olması gibi İslam Hukuku kuralları da artık uygulanmıyordu²².

1865 Islahat Fermanının hazırlanışı sırasında İngiliz, Fransız ve Avusturya Elçileri, "milletler" in yeniden organize edilmelerini savunmuşlardı. 1856 fermanıyla her topluluktan kendi yönetimlerini düzenlemek amacıyla birer komisyon kurmaları istendi. Âli Paşa bu konuda cemaat şeflerine yolladığı bir buyrultu ile kurulacak komisyonlarla kendi işlerini yürütmek üzere birer nizamname hazırlamalarını istedi²³. Her milletin hazırladığı nizamnameler Babı-ı Âli tarafından onaylanarak yürürlüğe girdi²⁴.

²⁰ Geniş bilgi için bkz. Gülnihal Bozkurt, age., s. (Austin, Jews in an Arab Land, Libya, 1935-1970, isimli kitabında, "bir Yahudi taciri öldüren bir Arabin yargılanmasında, topluluğu temsilen iki Yahudi ve bir rabbinin bulunduğunu, bunun alışılmış uygulamaya aykırı olduğu" örneğini verirken (s.18), Mangredo Conperio'nun "Doğu devletlerindeki İsraililerin yalnız halk değil, hükümet üzerinde de artık büyük etkisi olduğu" fikrine katıldığını yazıyor. Austin'in, "mahkemelerde Yahudi temsilcilerin İsrail'lilerin etkisi sonucu hazır bulunduğu" fikrine katılmıyoruz. Bu, Tanzimat sonrası yeni Ceza Kanununun uygulanma şeklinden, nizamîye mahkemelerinin sisteminden gelmektedir, Yahudi etkisinden değil. Katil bir Hıristiyan olduğunda, yeni uygulamaya uygun olarak, Hıristiyanlar da mahkemede üye olarak bulunacaklardı.

²¹ E. Z. Karal, Osmanlı Tarihi, C. 7, s. 148.

²² G. Bozkurt, age., s. 13 ve 115. vd.

²³ F. D. Great Britain Parliamentary Papers, 1856, vol. 61, Accounts and Papers, Vol.

²⁴ "Correspondence respecting Christian Privileges in Turkey", s. 38.

²⁴ G. Bozkurt, s. 170 ve dev.

Fuat Paşa düzenleme yapmak üzere lâiklerden ve din adamlarından oluşan bir komisyon kurmalarını Yahudilerden de bir mektupla istedi²⁵.

Yahudilerin hazırladığı Nizamname 1865 yılında Bab-ı Âli tarafından onaylandı²⁶. 20 din adamı ve 60 laik kişiden oluşan Umumî Meclis'in seçtiği 9 üyeden oluşan Cismanî Meclis, yine Umumî Meclis'in seçtiği 7 hahamdan oluşan Ruhanî Meclis Yahudi topluluğunun dinî ve dünyevî işlerini görecekti. Yerel Meclisler kendi hahamlarını seçeceklerdi. Bunlar Hahambaşına bağlı olmadıkları için eyaletlerdeki düzenleme de Nizamname'de gösterilmişti.

Böylece Yahudilere diğer müslüman olmayanlara olduğu gibi bir yandan müslümanlarla birlikte Batıdan kabul edilen yeni kanunlar uygulanıyor, bir yandan da kendi sosyal ve dinî kurallarına tâbi olmakta devam ediyorlardı.

B. Yahudilere Karşı Genel Tutum

Devletin müslüman olan ve olmayan diğer unsurları gibi çöküşten etkilenen ve ortak sıkıntılar yaşayan Yahudilere karşı Osmanlı yönetimi hiç bir dönemde inanç veya kökenleri nedeniyle olumsuz bir yaklaşım sergilememiş, onları diğer gayrimüslim unsurlardan farklı bir muameleye tâbi tutmamıştır²⁷.

ABD'nin İstanbul Başkonsolosu H. Maynard 26 Haziran 1877 tarihli raporunda²⁸, "Türklerin Yahudilere Batı Avrupa ülkelerinin bazılarından çok daha iyi davrandıklarını, İspanya'dan kovulduklarında Türkiye'de bir sığınak bulduklarını, ard gelenlerinin bugüne kadar geldiklerini, kullandıkları İspanyolca ile diğer Yahudilerden ayrıldıklarını, Yahudilere Hıristiyan-

²⁵ Metin için bkz. Young G. II, s. 145-146. Başbakanlık Arşivi-İrade Hariciye 6962, 15 m. 1273 Yahudi Milletinin tesviye-i umur-ı mahsusası zımınındamillet meclisi teşkiline ve in-tihabolunan azasına dair.

²⁶ Düstur I, C. II, 962, 975. "Hahamhane Nizamâtı" 23 Şevval-1281.

²⁷ İngiltere'nin Edirne konsolos Yardımcısı Blut, 4 Nisan 1867 tarihli raporunda Osmanlı Devletinde Türk, Hıristiyan, Yahudi olsun tüm âyanların despotik olduklarını ve fakir sınıfları zenginlerden kanunî miktardan daha fazla ödemeye zorladıklarını yazmaktadır. Foreign Office, London, State Papers, Great Britain, Accounts and Papers, LXXV, 1867, 34, s. 45.

²⁸ Horace Maynard'dan Mr. Evert'a, Papers Relating to... No 162, the Foreign Relations of U. S. Washington, 1877, Dec. 3, s. 594. (Virginia Üniversitesi, Charlottesville, ABD), Hugo Grothe, 1915 de yazdığı kitabında, Yahudilerin haklarına bütün ülkelerden daha fazla Türkiye'de dikkat edildiğini yazmaktadır (Länder und Völker der Türkei, Leipzig, 1915, s. 221 vd).

lardan daha iyi davranıldığı izlenimini edindiğini, Hahambaşının çok etkili olduğunu” yazmaktadır.

Devlet, tüm gayrimüslim uyruklarına eşit davranmakta, aralarında bir ayırım yapılmamaktadır²⁹. Yukarıda da belirtildiği gibi, hukuk sistemi de bu şekilde düzenlenmiştir.

Dışişleri Bakanı Ali Paşa, Londra Büyükelçisi Musurus paşa'ya 30 Kasım 1865 tarihli mektubunda, “1856 fermaniyle cemaat şeflerinin dinî ve yargısal haklarının devam ettiğini, ancak bunun yanısıra, herbirine eşit hakların tanındığı, din hürriyetlerini engelleyen hiç bir yasa olmadığını, tüm kutsal kitaplarının imparatorluğun her tarafında basıldığını, Osmanlı Devletinde yaşayan tüm Hıristiyan ve Yahudilerin Avrupa'da sahip olmaları mutluluk duyacakları her haktan yararlandıklarını” yazmaktadır³⁰.

Yahudiler 1876 Anayasasının kabulü ile, diğer milletlerle birlikte³¹ Meclis'te de temsil edilmeye başladılar.

1876 Anayasasına göre, Osmanlı tâbiyetinde bulunan herkes hangi din ve mezhepten olursa olsun, istisnasız Osmanlı tabir olunacaktı (Md. 8). Anayasa'da müslüm olan ve olmayan uyrukların hak ve görevlerdeki eşitliğine değinilirken (Md. 17)³², bir yandan da 11. md. ile, “Milletlere ve-

²⁹ Devlet, Hıristiyan ve Yahudi unsurlar arasında hiç bir ayırım yapmamıştır. Müslüman olan-olmayan ayırımı Devletin dininden ileri gelmektedir ve bu din, kitaba bağlı olanlar arasında hiç bir ayırım yapmaz, hepsine eşit hoşgöründe davranır. İstanbuldaki Amerikan Büyükelçiliğinden, Mr. Morris 21 Mayıs 1863 de Washigton'a, Mr. Seward'a yazdığı raporda, Osmanlı Devletindeki Hıristiyanların Avrupa'nın en aydın ülkelerinde bile olmayan bir vicdan hürriyetinden yararlandıklarını, askerlik yapmadıklarını, az vergi ödeyip Müslüman nüfustan daha fazla imtiyazdan yararlandıklarını yazmaktadır (Papers Related to... part IV, Washigton, 1865, s. 368-369).

³⁰ Papers Relating to Foreign Affairs Accompanying the Annual Message of the President to the First Session. Thirty-Ninth Congress. Part III, Washington, 1866, s. 281-283.

³¹ Mr. Maynard 17 Aralık 1877'de yazdığı raporda, Meclis-i Mebusanın açılışında Sultanın bir konuşma yaptığını, meclis başkanının Bir Bulgar olan Mikhalaki Efendi olduğunu yazmaktadır. Rapers Related to...Dec. 2. 1878, s. 852-53, No. 207 (Mr. Maynard'dan Mr. Evert'a).

³² Mr. Maynard aynı raporda “Padişahın Meclis-i Mebusan'ın açılışı dolayısıyla yaptığı konuşmada, “Anayasanın gayrimüslim vatandaşların haklarını garanti ettiğini, kanun önünde tamamen eşit olduklarını, hak ve görevlerde de eşitliği kabul ettiklerini, bu nedenle askerlik hizmetini paylaşmalarının da doğal olduğunu, bunun görevlerin başında geldiğini ve eşitliğin de kaynağı olduğunu, ama buna hazır olmadıklarını gözlediğini, hükümetin gayrimüslimleri de askere almak için liste yapmaya kararlı olduğunu” söylediğini” yazmaktadır. Papers Related to.. Dec. 2, 1878, s. 852-853 No. 207.

rilmiş olan mezhep imtiyazları” teyit ediliyordu. Aynı şekilde, 25 md. ile verginin tüm Osmanlı tebaasından din ve ırk farkı gözetilmeksizin alınacağı belirtilirken, din ve mezhep imtiyazları devam ettiği için millet guruplarından kendi şefleri çeşitli mezhep vergilerini toplamaya devam ediyorlardı³³. Görülüyor ki, 1876 Anayasası da Millet sistemini sürdürmekte, reformlara ve kanun önünde eşitlik çabalarına rağmen müslim olan ve ol-

---

1876 ve 1909 Anayasalarındaki “askerlik görevindeki eşitliğe” dair maddelere rağmen gayrimüslimler askere gitmediler ve bedel ödediler. Sadece 1891-92 de Rusya’dan çok sayıda Yahudinin kaçıp İstanbul’a sığınması üzerine II. Abdülhamit Yahudilerden oluşan bir askerî birlik kurmak istedi ve Hahambaşı Moşe Levi’yi 1893 de çağırarak bu düşüncesini bildirdi. Ruhani Meclis de bu doğrultuda bir karar aldı. (Galanti Avram, Türkler ve Yahudiler, İstanbul 1947), s. 19).

Metinde, Türklerin İspanya’dan kovulan Yahudilere kucak açtığı, Abdülmecid ve Abdülaziz’in kan iftirasının yalan olduğunu bildiren fermanlar çıkardıkları, II. Abdülhamid’in de Rusya’dan kaçan Yahudileri kabul ettiği belirtilerek, bunların karşılığında Yahudilerin Osmanlı ordusunda hizmet edecekleri, bu ricanın Padişaha iletilmesi istendi. Padişah bunu memnuniyetle karşılayarak belgeyi Heyet-i Vükela’ya verdi. Ancak diğer gayrimüslim unsurlarda tepki doğurabileceği endişesiyle karar ertelendi. ve tatbik edilmedi.

³³ Düstür I, C. 5, sh. 445-446, No. 110:

Musevilerin aidatı mezhebiyelerinden olan kabele resminin tahsiline tarafı hükümetten muavenet olunması hakkında iradeyi seniyei mübelliğ tahriratu dahiliye (13 cemaziülahir 1303, 11 Mart 1302).

Aidatı mezhebiyelerinden bulunan kabele resminin layıkile istifa olunamamakta olduğu cihetle olbaddaki fermanı âlinin teccid istidasını havi Hahambaşı kaymakamlığından atebî seniyeeye takdim olunan arzadan dolayı şerefmüteallik buyrulan iradei seniyei cenabı padişahı üzerine Divanı Hümayun Kaleminden ita olunan iktaza varakası Meclisi Mahsusu Vükelada ledelmutalea mealine göre yahüd milletinin beyinlerinde bey olunan peynir ve lühüm ve hamrin beher kıyesinden narhı carisinden ziyade ayinleri üzer zam ve ilâve olunmakta olan akçenin Edirne ve tevabii Hahambaşısı marifetile tahsil ve Millet Sandığında hıfzettinilerek umuru millete sarfolunması hakkında Hahambaşı takriri ve mefsoh Meclisi Valâyı Adliye kararı üzerine Edirne ve yine bu mealde Aydın valilerine üç kıt’a emri âli tasdir olunmuş isede Dersaadet için böyle bir emri âli ısdarına dair kayıt ve malûmata desteres olunmayıp ancak Hahambaşı kaymakamlığı beratı âlisi şurutunda “yehud taifesinin senevi üzerlerine edası lazım gelen rüsumatı miriye ve dasadduk akçeleri ve kabele tabir olunan sandığın rüsumat ve hahambaşılık aidatı verilmekte teallül ve tereddüt olunmaya” deyu mukarrer olduğu cihetle hahambaşı kaymakamlığının istidası muvafıkı şurut görüldüğü anlaşılmış ve zikrolunan kabele resminin hahambaşılık beratında münderic olmasına ve bununda elhaleti hazihi milleti merkume beyninde cari bulunmasına nazaran emri âli tasdirinden sarfınazarla mezkûr resmin kemâkan tamamen istihsaline muavenet olunması zımmında Emaneti Celilei Asafanelerine tebligat icrası tensib olunmuş ve olveçhile ifayı muktazası hususuna tarafı samimi sadaretpenahiden bilistizan iradei seniyei cenabı padişahı şerefmüteallik buyurulmuş olmağın bermucibi iradei icabı halin ifasına himemi aliyei düsturileri derkâr buyrulmak babında.

mayanlar ayrı guruplar halinde Osmanlı toplumunu oluşturmaya devam etmektedirler³⁴.

C. — Filistin'de Yahudi Yerleşimi

19. yy.'ın bir özelliği de Balkanlardaki karışıklıktan etkilenen bazı Yahudilerin Selanik'e, Rusya'daki baskılardan kaçan pek çok Yahudinin ise Filistin'e göç etmeleridir³⁵. İngiliz konsolos J. Finn, Büyükelçi S. Canning'e yazdığı bir raporda³⁶, bu Yahudilerin Filistin'deki Yahudilerin önemli bir bölümünü oluşturduklarını ve İngiliz korumasında olduklarını yazmaktadır.

İngiltere'nin Rusya'dan Filistin'e göçeden Yahudileri korumaya başlaması 1839 yılında başlamıştır. 1839 Ocak ayında Kudüsteki İngiliz konsolos yardımcısına Londra'dan, "Yahudileri korumalarının artık görevlerinin bir gereği olduğu" direktifi verilmiştir³⁷. 1841'de İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi, kendi görev bölgesinde adaletsizlik ve kötü davranıştan acı çeken Yahudilere ilişkin rapor vermelerini konsoloslarından istemiştir³⁸.

20 Ocak 1843'de Suriye'deki İngiliz başkonsolosuna (Hollanda konsolosluğu bulunmayan Suriye'de oturan) Hollanda vatandaşı Yahudileri ko-

³⁴ Cemaat Şeflerinin seçimleri de, eskisi gibi, Padişah beratu ile tasdik edilmektedir. Bkz. Düstur I, C. 5, sh. 446, No. 111, Ermeni Katolik Patriği ve Kilikya Katogikosu Hasan Efendinin istifası üzerine usul ve kaidesi veçhile seçilmiş Ermeni Katolik Patriği ve Kilikya Katogikosu İstapan Bedros Azaryan Efendinin memuriyetini muvazammin 21 cemaziyelahir 1303 tarihli beratu âlişan sureti.

³⁵ Osmanlı Devletinden ayrılan topraklarda yaşayan Musevilerle ilgili problemlere dair, Mr. Morris-Mr.Seward (Wash.-İst.yazışmaları, Papers relating to...part II, Wash 1868 s. 2-14, Mayıs 1867 yazışmaları.

³⁶ 7 Kasım 1851, Stillman, ag.e., s. 356. IV.

Bu Yahudiler kendi aralarındaki en basit sorunlarına kadar her konuda İngiliz konsolosundan yardım istemişlerdir. Örneğin, "Et kesiminde bir Yahudi grubun (Sephardim) tekeli olduğunu, diğer Yahudilerin koruyucu konsolosları (!) olarak Prusya, Avusturya ve İngiliz Konsoloslarına yolladıkları şikayet mektubuyla fiatların fazlalığından topluluğun fakirlerinin et alamadıklarını (Yahudilerin kendi içlerinde de çatışma var) belirttiklerini ve tekelin bitirilerek başkalarına da, müslümanların da yararlanabileceği, dinî şekle uygun kesim yetkisi verilmesine dair "İngilizlerin Kudüs konsolosu Noel Temple Morre'un 19 Mart 1867 tarihli mektubu (Stillman, s. 365-366).

³⁷ To Vice-Consul Young, No. 2, 31 Ocak 1839, British Documents on Foreign Affairs, Reports and Papers From the Foreign Office, Confidential Print. Ed. Kenneth Bourne-D. Cameron Watt, Series B (1856-1914) vol. 6 s. 168 Doc. 87 "Memorandum Relative to the Grant of British Protection to Foreign Jews in Palestine "Alfred S. Green 16 Ocak 1873 s. 168.

³⁸ 21 Nisan 1841, Circular age., s. 168.

ruma yetkisi verilmiştir³⁹. 1837'de de Suriye'deki Rus konsolosu, Suriye'de oturan bazı Rus tabiyetli Yahudilere İngiliz koruması tanınması talebinde bulunmuştur⁴⁰. Uygulamada, Rusya'dan göç eden Yahudilerin pasaportlarına Osmanlı hükümetince vurulan bir damga ile onlara Filistin'de 1 yıl kalma süresi tanınmaktadır⁴¹. İngiliz konsolosu, "Rus hükümetinin bu Yahudilere ters davranmak istemediğini ancak bir yandan da kendi düzenlemelerinin dışına çıkarak, gönüllü olarak bir başka ülkede yerleşen uyruklarına tam koruma vermediğini, Hıristiyanların Yahudilere olan karışıklığının çok güçlü olması nedeniyle Yahudilerin hep sıkıntı ve güçlükler içinde olduklarını, Yahudilerin avukatlığını üstlenmelerinin hep lehlerine çalıştıkları Rumlar üzerindeki etkilerine zarar verebileceği için de bundan kaçındığını" yazmaktadır. Burada ilginç olan, Rusya'nın Rumları gücendirmemek gibi "dış", kanunlarına uymayan Yahudilere tam destek vermek istemeyişi gibi "iç" nedenlere dayanarak, kendi uyrukluğunu taşıyan Yahudileri İngiltere'nin koruyuculuğuna devredebilmesidir. Böylece, Osmanlı Yahudilerinden farklı hukukî konumda olan bir Yahudi grubu yaratılmakta ve İngiltere kapitülasyonlara dayandırdığı koruma hakkı ile, Osmanlı iç hukuk düzenlemelerine müdahale etmekte, Osmanlı topraklarında yaşam niyeti ile gelip yerleşen bu insanlara Osmanlı hukukunun dışında kalma fırsatını tek taraflı olarak tanıyabilmektedir⁴². Osmanlı Devleti ise tamamen insanî amaçlarla, bu insanlara ülkede oturma hakkını tanımaya devam etmektedir.

İngiliz Hükümeti, 1848 Kasım'ında, Rusya'nın Filistin'e yerleşmiş Rus Yahudilerini koruma isteğini kabul etmiştir⁴³. Rus Yahudileri, İngiliz korumasına geçmek veya Osmanlı hükümetinin yönetimine bırakılmakta

³⁹ To Sir S. Canning No. 7, January 20, 1843, age., s. 168.

⁴⁰ Colonel Rose, No, 18, March 27, 1847, s. 169.

⁴¹ İngiliz konsolosu Colonel Rose, Yahudilerin pasaportlarının süresi dolmasına rağmen bu bölgeden ayrılmak istemeyişlerini dinsel nedenler, yani kutsal topraklarda yaşama ve ölme arzusuna dayandırmaktadır. Colonel Rose, 27 Mart 1847, age., s. 169.

⁴² Osmanlı Devletinin vatandaşlığını istemedikleri halde bu ülkede yaşamak isteyenleri koruyan pek çok Devlet ve bundan doğan pek çok problem Osmanlı Hukuku açısından hep sürmektedir. Bu konuda bkz. G. Bozkurt, "ABD Vatandaşlığı iddiasında Bulunan Osmanlı Vatandaşlarına Dair Bazı Amerikan Belgeleri", Prof. Dr. Jale G. Akipek'e Armağan, Konya, 1991, s. 177-189.

⁴³ Bu koruma hakkının Devletler Hukuku, özellikle Osmanlı Vatandaşlık Hukuku bakımından yarattığı olağanüstü kapsam ve sayıdaki sorunlar üzerine İngiliz Hükümeti de "Bu konudaki kanundışı duruma son vermek amacıyla, Osmanlı Hükümeti'nin İngiltere himayesinde yaşayan Rus Yahudilerini kendi vatandaşı sayma kararını 1887 yılında kabul et-

serbest bırakılıyorlardı. Yahudilerin pek çoğu İngiliz korumasına geçtiler⁴⁴. İngiliz Hükümeti'nin bu kararı üzerine Londra'da oturan etkili Yahudiler Lord Palmerston'a sıcak şükranlarını sundular⁴⁵.

Böylece Kutsal Topraklar'a yerleşen "İngiliz korumasındaki" Yahudiler'in sayısı giderek arttı.

D. Yahudilere Yönelik Saldırıları

Yahudilerin göçlerinden ve ekonomik hayatta oluşturdukları etkinliklerinden rahatsız olan Hıristiyanlarla aralarında büyük çatışmaların çıkması da 19. yüzyılın özelliklerindedir. Yahudiler, haklarında çıkarılan bazı asılsız söylentiler⁴⁶ nedeniyle Hıristiyanlardan büyük baskılar gördüler ve saldırılara uğradılar⁴⁷. Bu konuda 1840'a kadar pek az olay görülmüşken, 1840 yılında Şam'da Hıristiyanların Yahudilere saldırılarıyla ortaya çıkan ciddi olaylar üzerine Abdülmecid 1840'da bir ferman yayınladı⁴⁸. İstanbul Kazaskerine yazılmış olan bu Ferman şöyledir: "Yahudiler Passover bayramlarından kanlarını kullanmak üzere insan kurban etmekle suçlanmaktadır. Bu düşünceyle Şam ve Rodos'ta, İmparatorluğumuz vatandaşı olan Yahudiler başka milletlerce öldürülmüşlerdir. Bu iftiralar tarafımızdan duyulmuş, Rodos'tan getirilen Yahudiler yeni kanunlara göre yargılanmış ve suçsuzluklarını kanıtlamışlardır. Adalet ve eşitlik bunu gerektirmiştir. Bunun yanısıra, ulema, Yahudilerin dinî kitaplarını kontrol etmiş, dinî literatürlerini taramıştır. Sonuç, Yahudilerin kesinlikle insan kanı kullanmalarının yasaklandığı ve hayvan kanı kullandıklarıdır. Bu nedenle onlara karşı yapılan suçlamalar iftiradır. Bu nedenle ve halkımıza duyduğumuz sevgi için, Yahudi Halkına gerçekte ilgisi olmayan suçlamalar yönel-

miştir. F. O. 78/3999, No. 287 e ilişik No. 68 ve F.O. 78/2375 A, Elliot'dan Earl Granville'e, 1872, Rus Hükümeti, Jaffa'daki Rus Yahudilerine Pasaportlarını yenileyerek 6 ay içinde Rusya'ya dönmelerini veya başka bir Devlet korumasına bırakılacaklarını bildirdi (23 Mart 1849) age., s. 170.

⁴⁴ Konsolos Finn, No. 58, 24 Kasım 1849, O tarihte Tiberias ve Safed'de 622 Yahudi (225 aile) İngiliz korumasındaydı. Bourne-Watt, age., s. 171.

⁴⁵ Mr. Morre, No. 24, 2 Temmuz 1849, Bourne-Watt, age., s. 171.

⁴⁶ Encyclopedia Judaica'ya göre, bu suçlamalar Rumlar-Yahudiler arasındaki ticarî çekişmeler nedeniyle Rumlardan kaynaklanmıştır. Austin, age., s. 19.

⁴⁷ Aryeh Schmuelewitz, "The Archives of Tel-Aviv-Jaffe As a Source For The Final Years of the Ottoman Empire in Palestine", Ed. by. Ma'oz, s. 548-556 ve S. J. Shaw, agm. Belleten, s. 1102 vd.

⁴⁸ Stillman, age., s. 401.

tilmesine izin veremeyiz. Gülhane Hattında da belirtildiği gibi, Yahudi milletine de diğer milletler gibi aynı avantaj ve ayrıcalıklardan yararlanma hakkı bağışlanmıştır. Yahudi milleti korunacak ve müdafaa edilecektir”.

Ancak bu fermana rağmen saldırılar devam etti. Şam'daki Prusya Konsolosluğu 24 Eylül 1860 tarihli raporunda⁴⁹, “Türk Dışişleri Bakanı Fuat Paşa ile olağanüstü adalet mahkemesi başkanı (Extraordenary Court of Justice) Hurşit Efendi'nin çıkan olaylar üzerine Hıristiyanların katliamını soruşturmakla görevlendirilerek Suriye'ye yollandıklarını, yerel Yahudiler yararına gerekli tedbirleri aldıklarını, Yahudilerin korku içinde olduklarını, bazı cinayetlerle suçlandıklarını, bazı Yahudilerin tutuklandıklarını, aranan bazılarının da isimlerini içeren listelerin çıkarıldığını, daha önce Hıristiyanların katliam yaptıkları sırada olduğu gibi, sabah tekrar konsolosluk binasını açarak 14 Yahudi'yi aldığını, onları, İstanbul'dan bir emir gelene ya da Fuat Paşa'nın, yerel hükümetin Yahudilere karşı hareketi durdurmasını sağlamasına kadar koruyacağını” yazmaktadır.

Bu arada, Osmanlı Devletinden ayrılmış ancak henüz bağımsızlığını tam olarak kazanmamış olan Sırbistan ve Romanya'daki hükümetlerin Yahudilere kötü davrandıkları⁵⁰ konusunda Osmanlı Devletine de şikayetler geliyordu⁵¹.

III — SİYONİZM VE OSMANLI POLİTİKASI

Osmanlı Devletindeki Yahudilerin sayısı 1881, 1884, 1892⁵² 1903'de Rus zulmünden kaçan ve Balkan ülkelerinden gelen binlerce Yahudi

⁴⁹ Stillman, age., s. 103. Yahudi Milletinin harnırsızlarından dolayı mile-i saireden vuku' bulan iz'aan meni için tasdr olunacak emri öliye dair, Başbakanlık Arşivi, irade 24930, Meclis-i valâ, 20 Safer 1283.

⁵⁰ Bu konuda, Mr. Seligman'dan Mr. Maynard'a, Paris, 2 Ocak 1877 tarihli rapor. Foreign Relations of U. S. Washington, 1877, s. 596.

⁵¹ Mr. Maynard, 26 Haziran 1877 tarihli raporunda, Romanya'da Yahudilere kötü davranıldığı konusunda Türk Dışişleri Bakanı ile görüşüğünü, Bakan'ın, “Osmanlı Devletindeki Yahudilerin Osmanlı vatandaşlarına yasalarla tanınan tüm ayrıcalıklardan yararlandıklarını belirterek, bu eyaletlerdeki davranışlar için Babiâli'nin sorumlu tutulmayacağını” söylediğini yazmaktadır. Mr. Maynard'dan Mr. Evert'a, Papers Relating. 1877, s. 593.

⁵² 1892'de göçün 400. yılını kutlayan Osmanlı Yahudileri, Osmanlı Devletinin her şehrinde şenlik düzenlemiş, Yıldız sarayına giden Hahambaşı Moşe Levi efendi, Yahudi cemaatlerinin bir dua metnini ve devlete sonsuz minnet, şükran ifade eden bir albümü teşekkür için Padişaha sunmuştur. F. O. 371/146 No. 54. Kudüs'teki İngiliz konsoloslugu sekreteri Mrs. Finn, 7 Ocak 1906 tarihli raporunda, “Yahudilerin eziyet görmediklerini, tam tersine, diğer ülkelerden farklı olarak, bu ülkede 400 yıldır hep sınımlanacak bir çatı bulduklarını” yazmaktadır.

göçmenle birlikte giderek arttı; gelenler Osmanlı topraklarına yerleştirildiler⁵³.

Ancak, Filistin ve çevresinde bir Yahudi bir Devleti kurmayı amaçlayan "Siyonizm"adlı Yahudi ulusal kurtuluş akımının Dr. Theodor Herzl'in (1860-1904) başkanlığında doğuşu, Osmanlı Devleti'ni, Yahudilerin Filistin'de bir Devlet kurmalarını engellemek yolunda kararlar almaya itti. Devlet sürekli Osmanlı topraklarına akan Yahudilere kucak açmakta devam ediyor, onlara uyrukluğunu veriyor, ama Filistin'e yerleşmelerini yasaklıyordu⁵⁴.

Bu durum 11 Temmuz 1882 tarihli 1882 yılında bir Amerikan raporunda⁵⁵ şu şekilde teyit edilmektedir. "Osmanlı Dışişleri Bakanı, konunun Bakanlar kurulunda görüşüldüğünü, göç konusunda uyulması gerekli bir kanun olduğunu, her isteyenin Osmanlı topraklarına yerleşebileceğini ve Osmanlı uyruğu olabileceğini, gelenlerin Mezopotamya'ya, Halep civarına, 200, 250 ailelik guruplar halinde yerleştirilebileceğini, ama Filistin'e yerleşemeyeceklerini, gelenlerin yerleştirildikleri toprakların iyi olduğunu, kanunun liberal ve cesaretlendirici olduğunu, sonuç olarak tüm Yahudilerin Türk topraklarına yerleşmelerini engelleyici hiç bir hüküm olmadığını, tek yasağın Filistin'e yerleşmemeleri olduğunu" bildirmiştir⁵⁶. Ancak bu yasağa rağmen, kısmen yerel yetkililerin gözyumması ile, kısmen de büyük Devletlerin baskıları sonucu, diplomatları aracılığıyla Osmanlı

⁵³ 15 s. 3. dipnotta değinilen raporda, Osmanlı Devletinde yaşayan Yahudilerin sayısı hakkında farklı rakamlar verildiği, Avrupa tarafında 75.000, Asya tarafında, biraz abartılı olarak belki 155.000 Yahudi olduğu, bu rakamın Mısır, Afrika, Romanya ve Sırbistan'ı kapsamadığı, tüm imparatorlukta yaklaşık 500.000 yahudi olabileceği belirtilmiştir. Richard Davey ise, the Sultan and the Subject isimli kitabında, "1897'de Osmanlı Devletinde 400.000 Yahudinin yaşadığını, İstanbul'daki 30.000 kadar Yahudinin 1/2 sinin Balat, 1/3 ünün Hasköy kalanların Boğazın iki yakasında oturduğunu yazar (London, 1897 s. 216) John Murray ise 1893 de yayınlanan "Handbook for Travellers in Constantinople, Brûsa/ and the Trood" adlı kitabında İstanbulda 44.361 Yahudinin yaşadığını" yazmaktadır (London).

⁵⁴ Kanunun İngilizce metni, Papers Relating to... Dec. 4, 1882, s. 517, inclosure 3, No. 107'de, 6 numara ile verilmiştir.

⁵⁵ Mr. Wallace'den Mr. Frelinghuysen'e, İstanbul, 11 Temmuz 1882, Papers, Relating to...Dec. 4, 1882, s. 516.

⁵⁶ Aynı raporda Mr. Wallace, Rusya'dan pek çok Yahudinin göç ettiği, bunların açıklıkla karşı karşıya olduklarını, iki Yahudinin Türk topraklarına yerleşme izni için kendisine müracaat ettiklerini, bu Yahudilerin Filistin'e yerleşme izni istedikleri açıktır. Bu nedenle Dışişleri bakanı ile görüşüğünü yazmaktadır.

Hükümetinin verdiği münferit izinlerle Yahudiler Filistin'e yerleşmeye devam ettiler⁵⁷. Bu konuda tipik bir örnek olarak 1897 tarihli bir belge verilebilir⁵⁸:Belgeye göre, Amerikan vatandaşı bir Yahudinin Kudüste arazi alma isteği yerel yetkililerce 1309 tarihli yasağa⁵⁹ dayanılarak reddedilmiştir. Amerikan diplomat, Osmanlı Dışişleri Bakanına "Amerikan Hükümetinin Amerikan Vatandaşlarının dinî inanışlarına göre ayırma tabi toplumlarını kabul edemeyeceklerini" söylediğini, bu yasağın Yahudilerin Kudüs'te bazı ciddi politik güçlükler sebebiyle kaygusuyla çıkarıldığını, Osmanlı Dışişleri Bakanının bu Yahudi'yle ilgili bir memorandum istediğini⁶⁰, Sadrazam'ın dosyayı inceledikten sonra bu Yahudiye⁶¹ Kudüs'te arazi alma izni verilmesi için emir verdiğini, Sadrazam'ın kendisine "bu yasağın büyük miktarlarda gelebilecek Rus Yahudileri için çıkarıldığını ve Amerikalılara uygulanma niyeti olmadığını" söylediğini yazmaktadır. Görülüyor ki, aslen Osmanlı Vatandaşı oldukları halde kapitülasyonlardan yararlanmak için Amerikan vatandaşlığına geçen Yahudiler, Amerikan korunmasından yararlanarak Filistin'e ilişkin yasağı Sadrazam izniyle delebiliyorlardı⁶².

Bu arada Siyonizm akımı yeni yandaşlar arıyordu. Osmanlı Yahudilerinin benimsemedikleri ve bazı Yahudilere milliyetçilik akımının Yahudi dinine zarar verebileceği gerekçesiyle desteklenmeyen bu akım Osmanlı

⁵⁷ Filistin'deki Yahudiler'in sayısı 1882'de 24.000 iken 1830'da 47.000, 1908'de 80.000'e yükseldi Mandel Neville, *Ottoman Practice as Regards Jewish Settlement in Palestine, 1881-1908*, Middle Eastern Studies, XI, (1975) s. 33-46. 1909'da İttihat ve Terakki yönetiminin politikasına aykırı olarak Kudüs valisi Osmanlı Yahudilerine toprak satışına devam ediyordu. Mandel N. *The Arabs and Zionism before the World War*, Berkeley, 1976 s.62.

⁵⁸ Mr. Angell'den Mr. Sherman'a İstanbul, Papers Relating to.. December 8, 1897, Washington, No.59.

⁵⁹ Osmanlı Devleti 13 Nisan 1309'da Yahudilerin Filistin'de gayrimenkul almalarnı yasaklayan bir karar almıştı. Daha önce, yalnız Osmanlı uyuğundaki Yahudilere bu bölgede gayrimenkul alma hakkı tanınmıştı (5 Mart 1883 tarihli kararname).

⁶⁰ Memorandum 59 No.lu mektuba eklidir. Mr. Angell to the Ministry of Foreign Affairs, İstanbul, September 23, 1897.

⁶¹ Bu Yahudinin adı Simon Ben Nach Lowenstein'dir.

⁶² Halbuki Osmanlı Devleti Amerikan vatandaşlığına geçtikleri halde, oraya göç niyeti olmayan, yaşamlarını eskisi gibi Osmanlı topraklarında, ama Devlete karşı hiç bir mükellefiyeti yerine getirmeden yaşamlarını sürdürmek isteyen bu aslı Osmanlı Vatandaşları için yıllar süren bir hukuk savaşı vermiştir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. G.Bozkurt. "ABD. Vatandaşlığı iddiasında Bulunan Osmanlı Vatandaşlarına Dair Bazı Amerikan Belgeleri".s. 177-189. Prof.Dr.Jale G.Akipek'e Armağan, Konya, 1991.

Yahudilerinden ziyade, Romen, Rus ve Avusturya, Macaristan Yahudilerini etkiledi⁶³.

Yahudiler amaçlarını gerçekleştirmek için çeşitli örgütler kurdular⁶⁴.

1897'de Basel'de Birinci Uluslararası Siyonist kongresi toplandı. 31 Ağustos 1897 tarihli Staatsbürger Zeitung "Kongrenin önce Münih'te yapılmasının düşünüldüğünü, ancak Almanya'daki hahambaşılarının oybirliğiyle bir millî Yahudi hareketine ve bir Yahudi devletinin kurulmasına şiddetle karşı çıkan bir açıklama yayınlamaları üzerine toplantının Basel'e alındığını" yazmaktadır⁶⁵. Kongrede Yahudi devletinin ancak büyük devletlerin desteğiyle kurulabileceğini savunan Herzl, bu nedenle Büyük devletlerin kiral ve yöneticilerinden, özellikle de Alman kralı Friedrich'den destek aradı. Dr. Theodor Herzl, 3 Mart 1899'da II. Wilhelm'e yazdığı mektupta⁶⁶, kralın huzuruna çıkma izni isteyerek, bu ziyaret isteğinin sebeplerini şöyle özetlemektedir:

"Filistin ziyaretimden beri, önceden amaçlanan himayenin üstlenilmesi konusunda hiç bir haber almamam beni siyâsî zorlukların çıktığı düşüncesine sevketti. Sanırım Sultan'ın güvensizliği ve diğer güçleri kiskançlığı kendini göstermiş olmalı.

Bu nedenle gelecek vaadedilen bir planın uygulanmasından vaz mı geçilecek? İmparatorluk hükümetinin bizim yüzümüzden bir çıkmaza girmeyi göze almayacağını anlıyorum. Ancak, göze çarpmadan ama amacın mutlaka gerçekleştirilebileceği bir formül bulunamaz mı?

Böyle bir formülü siz majestelerine sunma cesaretimi başışlayınız. O da şudur: Önce İngiltere'de Türk hükümetinden seyahat ve yerleşme izin-

⁶³ Arnakis, age., s.381, T.Z.Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, C.I,II Meşrutiyet Dönemi, sh. 514.

⁶⁴ Alliance Israélite Universelle (1860), Örgütü, Yahudi Ülkesel Örgütü (Jewish Territorial Organization) İkinci Siyonist Kongresi kararıyla kurulmuştur (1901). Aynı yıl "Alman Yahudileri Kurtuluş Birliği" (Hilfsverein der Deutschen Juden) de kuruldu. Yahudiler Filistin'de bir de gazete yayınlamaya başladılar. İngiliz Konsolosu N.T.Moore, 22 Kasım 1863 tarihli raporunda, İngiliz vatandaşı olan bir Yahudinin Babilî'den Filistin'de, Yahudi dilinde bir gazete yayımı için izin istediğini ve gazetenin daha izin gelmeden yayınlanmaya başladığını yazmaktadır (Q.N.Stüllman, the Jews of Arab land, 1979, Philadelphia, s.362.

⁶⁵ Gazete, Kongreye yaklaşık 300 kişinin katıldığını, bunların Rusya, Polonya, Avusturya, Macaristan ve Balkan devletlerinden geldiklerini yazmakta ve yapılan konuşmalar Filistin'de bir Yahudi devleti kurmak için alınan kararları yazmaktadır. AA-(Auswartiges Amt) Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Bonn, Turkei, No.195, Band No.1, A.10494, (Bkz. Ek.1).

⁶⁶ AA. Turkei Bkz. sh. 2. No. 195, A. 2776, 955 9, K.175936-42 (Bkz. Ek.2).

lerini temin edecek ve gerekli adımları atacak bir tüzel kişilik oluşturacağız. Bu düzenlemeye dayanılarak esas imtiyazlı şirket kurulacak, yani şartlar elverirse, siz Majesteleri büyük dük (G. Herzog) Friedrich'in himayelerinde merkezi Karlsruhe'de bulunan asil yetkili dernek kurulur. Derneğin İmparatorlukla siyasî koruma ilişkisi kendiliğinden doğar ve buna karşı üçüncü kişiler itiraz edemez.

İmparatorluk hükümetinin ise herhangi bir açıklama bulunma zorunluluğu yoktur. Hatta biz, İngiliz Hükümetinin Cecil Rodhes ile yaptığı gibi, kendi kendimize iş yapabiliriz. Bir Cecil ile benim aramda kuşkusuz ki kişisel olarak benim aleyhime olan büyük farklar bulunmaktadır. Ancak, tüm Doğu Avrupa'daki insan malzemesi ve diğer sermayelerin elimizde bulunması maddî olarak hareketimizin çok lehine bir durumdur.

Haşmetmeabları Filistin'deki kolonistlerimizin mevcut faaliyetlerini maalesef görmediler. Kudüs'te bir araya sıkıştırılmış Yahudilerin durumu sevindirici değildir. Onlar, eğer Türk hükümeti tuhaf bir şekilde yasak koymasa, köylere yerleşip (kırsal kesime) toprağa işlemek istiyorlar.

Ayrıca bazı yanlış bilgilerin beni korkuttuğunu belirtmem gerekiyor. Majestelerinin benim görüşlerimi paylaşmayan Yahudi danışmanlarının hareketimizle ilgili aşağılayıcı bilgilere kulak verdiklerine inanıyorum. Bunun açıklaması zor değildir. Kimi zengin Yahudiler bizim onları alıp götürceğimizden korkuyorlar, bu nedenle de bizi konuşmalarında ve yazılarında gülünç ve aşağılık duruma düşürmek istiyorlar.

Çabalarımız çok yönlüdür. Bunlardan birisi, her ülkedeki Yahudi unsurlarının (bir araya) toplanmasıdır. Bununla birlikte, onların halk haline dönüşmesinin zor kullanarak yapılması fikrinde değilim. Mutlak asimilasyon kiliseler aracılığı ile sağlanabilir. Temel düşüncemiz şudur: Sadece şimdi oturdukları ülkeye uyum sağlayamamış ya da sağlamak istemeyen Yahudiler gelmelidir. Kalanlar ise, zorunlu olarak, gittikçe daha iyi yurttaşlar olacaklardır. Çelik kasalarla petrol varilleri arasında doğal olmayan anlaşma (birlik) olmamalıdır.

Sayın Kral, hareketimizin koloni politikasında olduğu gibi, sosyopolitik değeri de gizlilik durumundan çıkmıştır. Gerçekte, hareketimiz sizden tek bir adam ya da Fenig destek olmasa da yeterince güçlü olabilecek durumdadır. Rusya, Romanya, Galiçya, İngiltere ve Güney Afrika'da kaynaklarımız bulunmaktadır. Buna rağmen Almanya, şimdilik gizli tutulacak, daha sonra da bağlayıcı olmayan bir etkiyi gelecek için garanti edebi-

lir.Ve Kolonizasyonumuzun başlamasıyla birlikte birinci derecede önemli endüstriyel bir pazar kazanabilir. Bunun önkoşulu, bizim Almanya'da örgütlenmemizdir. Bu konu hakkında henüz yazılı açıklama beklenmemesi gerektiğini anlıyorum. Bu nedenle siz majestelerinin, döndükten sonra beni kabul etmesini istirham ediyorum. Böylesi bir cesaretlendirmeye, hele şimdi, çok acele ihtiyacım vardır.

Bundan sonra daha da ileri giderek Rus Çar'ına meseleyi kabul ettirmeye çalışacağım ve huzurunuz elimdeki işleri bitirmeden bir daha gelmeyeceğim. Huzurunuz kabul edilmemem, bana artık bu konuda bir şey ümit etmemem gerektiğinin de işareti olacaktır.

Uğrunda çalıştığım düşünce, bu yüzyılda bir büyük Monark'ı sıyırdı: I. Napoleon. Yahudilerin 1806'daki Paris Synodrion'u bu düşüncenin zayıf bir tezahürüydü. Hareket o zaman henüz olgunlaşmamıştı ve henüz Yahudilerin yeterli sayıda, hedefinin bilincinde olan temsilcisi yok muydu? Ulaşım araçları mı yetersizdi?

Ama zamanımızda ulaşım araçları sorun olmamaktadır. Tek cümleyle, çağımız artık kanatlandı. Yahudi sorunu bu anlamda değerlendirildiğinde çözümü mümkün olmaktadır. I. Napoleon'un hükümdarlığı altında mümkün olmayan, II. Wilhelm'in hükümdarlığında mümkündür".

Görüldüğü gibi, Herzl, yardımlarına karşılık, Almanya'ya Filistin'i bir pazar olarak sunmayı vaad ediyordu.

Filistin'e bir Yahudi Devleti kurmak amacıyla göçeden Yahudilerin yanı sıra, Osmanlı uyruğu olan Yahudilerin de bu bölgeye yerleşme arzuları üzerine sorunlar devam edince, 14 Cemaziyelahir 1318 (1900) de bir kararname çıkartılarak⁶⁷, Osmanlı uyruklu veya yabancı Filistin'e gidecek tüm Yahudilere Filistin'de en fazla üç ay kalma izni verildi. Bu kanunun 1. md. ile Filistin'e gidecek tüm Yahudilere mutlaka tâbiyetlerini, mesleklerini ve seyahat maksatlarını içeren birer tezkere veya pasaporta sahip olma şartı getirildi. Bu kişiler, Beyrut ya da Kudüs'de vardıkları iskelede bu belgeleri ilgili tezkere memuruna verecekler ve ondan ücret mukabilinde (1 kuruş) Filistin'de 3 ay müddetle seyahat ve ikamet iznini içeren, diğerlerinden farklı renkli bir geçici tezkere alacaklardı. Bu süreyi geçiren Osmanlı vatandaşları zabıta tarafından, yabancılar ise mensup oldukları devlet konsolosu aracılığıyla Filistin'den cebren çıkarılacaklardı (md. 2). Tez-

⁶⁷ Yahudi Züvvari Hakkında Kanun, Düstur, I. Tertip, C.7, s.631.

kere memurları bu tezkere listelerini her ay bir cetvel tanzim ederek inceleyecek, müddeti geçirenleri hükümet memuruna ve zabıtaya bildirecek, aksi halde sorumlu olacaklardı (md.3).

Bu kanun çeşitli tepki ve yorumlara yol açtı. 27 Aralık 1900 tarihli bir Avusturya gazetesi⁶⁸, "Paris anlaşmasına imza koyan yabancı devletlerin uyruklarının Türk topraklarının her yerinde serbestçe yerleşme hakkına sahip olduklarını, Elçiliklerin bu kararı protesto etmelerine rağmen Türk Hükümetinin direndiğini, bunun nedeninin Bâbüâli'nin Siyonizmin politik amacını engellemeye çalışması olduğunu" yazmaktadır.

31 Ocak 1901 tarihli bir Amerikan raporunda ise bu konuda şunlar yazılıdır⁶⁹: "Kudüs konsolosu Merrill'e Osmanlı İçişleri Bakanı, Kudüs Valisi aracılığıyla, yasağa ilişkin 15 Ocaktan itibaren geçerli bir mektup yoluna sahiptir. Buna göre, tüm ülkelerden Filistin'e hac veya ziyaret için gelen Yahudiler Yaffa'da pasaportlarını yetkililere verip Türkçe bir belge alacaklar ve ayrılırken bu belgeyi ibraz ederek pasaportlarını geri alacaklardır. Üç ay geçmesine rağmen ülkeden ayrılmak isteyenlerin, ülkeden çıkarılmalarının sağlanması, uyrukluklarında oldukları ülke konsolosundan istenecektir⁷⁰.

Bu problemler sürerken, Herzl 1901'de II. Abdülhamit'le görüşerek⁷¹ yabancı sermaye, teknoloji ve ek kalkınma vaadi karşılığı Filistinde özerk

⁶⁸ Wiener Correspondenz, "Die Juden in Palästina", A.A.Türkei 195, Band Nr. 1, A.18815.

⁶⁹ Papers Related to... December 3, 1901, Mr.Griscom to Mr.Hay, İstanbul No. 316, s.516.

⁷⁰ Mr.Griscom, adı geçen raporunda, Filistinden ayrılmak istemeyenlerin yolculuk yapacak paraları olmadığı bahanesini ileri sürdüklerini yazmaktadır. Filistin'e Yafa'dan giriş yapıp kuzeyden çıkmak isteyenlerin pasaportları konusunda nasıl bir uygulama yapılacağı sorusu da raporda gündeme getirilmektedir (Mr. Merrill'in mektubu, sh. 517).

⁷¹ II. Abdülhamit Selanik'te sürgündeyken yazdığı anılarında (Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, İstanbul, s.76-77). Yahudilerin Kudüs ve Yafa'yı satın almak istediklerini, Herzl'in orada yalnız ziraat yapmak değil, hükümet kurmak gibi siyasi amaçları da olduğunu belirttikten sonra, "devletimiz dahilindeki Yahudilere ne kadar kıymet veriyorsam, Filistin'e dair kurdukları tasavvurlara da o kadar düşmanım" diye yazıyordu. Nitekim padişahlığı döneminde Filistin topraklarındaki Safed kazasından gelen 400 ve Sayda'ya gelen 40 Yahudi turist Osmanlı tabiiyetine geçmek için mazbata verince (14 Temmuz 1307/1891 tarihli mazbatayı Kâmil Paşa Padişaha takdim etmiştir) Padişah, 15 Temmuz 1307 tarihli iradesiyle Kudüs'te bir devlet kurabilecekleri ve Ermenilerin fesadı oradayken Yahudileri veya başkalarını kabul etmenin uygun olmayacağı ve ABD'ne geri gönderilmelerine dair" bir irade çıkarmıştı. Halil Cin, "Filistin Topraklarının Osmanlı Dönemindeki Hukukî Statüsü", S.Ü.HFD, Prof.Dr.Coşkun Üçok'a Armağan, C.2, Ocak-Haziran 1989, Sa. 2, sh.16-43.

bir Yahudi devleti kurulmasına izin verilmesini istedi. Ancak bu teklif reddedildi ve yabancı uyruklu Yahudilerin Filistin'de bir aydan fazla kalmaları da yasaklandı. Bu karar, Kudüs valisine, bölgedeki konsoloslara da tebliğ edildi⁷².

Ancak Sultanın bu ziyaret sırasında Dr. Herzl'e Mecidiye nişanı vermesi, bazı Alman gazetelerinde çeşitli yorumlara yol açtı⁷³. Bu arada Yahudiler Almanya'dan destek arayışlarını sürdürüyor ve bu destekle amaçları gerçekleşirse, Suriye ve Filistin'de bir Alman çıkar bölgesi (Interressengebiet) yaratılacağını vaadediyorlardı⁷⁴.

Yahudi milliyetçiliğini istemeyen Yahudiler, Filistinli Araplar ve Hıristiyanlar ise, Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulmasına karşı çıkıyorlardı. Buna rağmen Filistin'deki Yahudilerin sayısı giderek artıyordu. Bir İngiliz raporunda⁷⁵, "yüzyıl önce 500 Yahudinin bile bulunmadığı Kudüs'te, 1861'de 13.000 nüfusun 6.000 inin Yahudi, 1907'de ise şehrin 80.000 kişilik nüfusunun 50.000 inin Yahudi olduğu yazılıdır.

Hahambaşı Naum Efendi'nin İttihat ve Terağki ile olan yakınlığı, Yahudilerin hükümetle ilişkilerini daha da düzeltti. II. Meşrutiyet'ten sonra⁷⁶ çalışan Meclislerde hep dörder Yahudi milletvekili bulunuyordu.

Ancak yine de Filistin'e yerleşme yasağını tam uygulamak için önlemler alınmaya devam edildi. Devlet, Yahudilerin Filistin'de yerleşmelerinin yasaklanmasına dair ve hariçten gelecekler hakkında daha önce aldığı kararlara rağmen, bu kararların "layık-ı veçhile" tatbik ve icra edilmediği gerekçesiyle, gereken kanunların çıkarılmasına karar verdi⁷⁷.

⁷² F.Ö. 195-1581, No. 20. Moore'dan White'a.

⁷³ Kölnische Zeitung, 29.10.1901 AA. Türkiye 195, Band 1, A. 14243.

⁷⁴ Dr. Badenheimer'in Staatssekretär, v. Richthofen'e yazdığı 23 Şubat 1902 tarihli mektup, A.A.Türkei No. 195, Bd. 1 A.3120 ve aynı cilt K. 176030. Bu fikri savunan Yahudiler, bölgedeki Fransız etkisinin, Rus ve İngiliz varlığının, Doğu'daki Alman etkisini tehlikeye düşürdüğünü de bildirerek, Almanya'nın bir an evvel bu bölgeye el atmasını sağlamaya çalışıyorlardı (Aynı mektupta Dr. Bodenheimer bu gerekçeyi de ileri sürmüştür).

⁷⁵ F.Ö. 371/356 No.62. İngiltere'nin Filistin konsolosu E.C. Blech'in 16 Kasım 1907 tarihli raporu geniş bilgi için bkz. G.Bozkurt, a.g.e., sh.198-199.

⁷⁶ II. Abdülhamid'e tahttan indirilme kararını tebliğ eden heyet üyelerinden biri Ermeni Aram Efendi, diğeri ise Yahudi cemaatinden Emanuel Karaso (Karasu) Efendi idi.

⁷⁷ T.Z.Tunaya, a.g.e., Tunaya, a.g.e., s. 563, y Haziran 325/2 c. 1327 tarihli Meclis-i Vükela Müzakeretına Mahsus Zabıt Varakası. Rusya'dan Yafa'ya ikamet amacıyla Yahudilerin geldiğine dair Şifre Dahilye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyesi Sıra 802, 1332 c. 27, Dosya 18, No. 41, Başbakanlık Arşivi.

II. Meşrutiyet'ten sonra bir ara Yahudilere de Filistin'de toprak satın alma serbestliği tanındı. İttihat ve Terakki'nin Yahudilerle ilişkilerinin düzelmesi, Meclis'te tenkitlere yol açtı ve Maliye Bakanı Cavit Bey bütçe görüşmeleri sırasında Siyonist olmakla ve Siyonistlerle işbirliği yapmakla suçlandı⁷⁸. Gazetelerde Siyonizmin tehlikesi üzerine makaleler yayınlandı⁷⁹.

Siyonizmin devletin toprak bütünlüğüne karşı bir tehlike olarak görülmesi üzerine tekrar kısıtlamalara gidildi.

Ancak, Büyük Devletlerin Filistin'deki örgütleri (Alman Tempalar gibi) Yahudi göçünü kolaylaştırdılar ve Osmanlı Devletinin aldığı tedbirleri ortadan kaldırmaya yönelik bir politika izlediler⁸⁰.

24 Nisan 1911 tarihli bir İngiliz raporu, Büyük Devletlerin Yahudi lobilerinin de baskılarıyla Filistin'de Yahudi yerleşimini kolaylaştırmak amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmalarına açık bir örnektir: Raporda⁸¹, Alman Yahudilerinin bu meselede en aktif çalışanlar olduğu, P. Rothschild'in Fransız hükümeti üzerindeki etkisiyle tüm yabancı misyonların Bab-ı Âli'ye bir nota yollayarak Suriye ve Kudüs'teki yabancı Yahudilere ilişkin sınırlamaların kaldırılmasını istedikleri, Osmanlı hükümetinin cevap olarak "Devletin iç işlerinde hareket hürriyetini muhafaza etmek zorunda olduğunu" bildirdiği yazılmaktadır.

Raporda, ayrıca, "Gaza'daki İngiliz konsolosunun son üç aydır bölge ve Mısır sınırının Türk kesiminde Yahudi kolonizasyonu örgütü yararına faaliyetlerde bulunduğu belirtilerek, bunun Mısırlı Araplarla ve Osmanlılarla ilişkileri etkileyebileceği, 7 Nisan 1911'de "Times"da bu konuda çıkan bir yazının da aynı şekilde hoş olmadığı" belirtilmektedir. Rapora göre, Osmanlı İçişleri Bakanı Halil Bey, 24 Nisan 1911 tarihli gazetelerde yayınlanan demeciyle "Siyonizmin Osmanlılığa karşı olduğunu, Osmanlı Hükümetinin siyonizme saygı gösteremeyeceğini ve bu tür propogandayı onaylamadığını" belirtmiştir.

⁷⁸ Mr. Marling, No. 26, 11 Ocak 1911, G.Lowther, No. 143, 4 mart 1911. Bourne-Watt, age., Part 1, vol. 20, series B. 1985. s.271.

⁷⁹ İ.T.nin Selanikteki yayınlarından biri olan Rumeli Gazetesinde 6 Nisan 1911 tarihinde Yunus Nadi'nin Siyonizmin tehlikesi üzerine bir makalesi çıkmıştı (Bourne-Watt, age., s.172; Doc. 34, (İnclosure) in Doc. 33, 16048, 24 Nisan 1911. Part 1. vol 20, 1985, Series B.).

⁸⁰ T.Z. Tunaya, a.g.e., s.558.

⁸¹ G.Lowther to Sir Edward Grey, Doc. 33, 16048, Bourne-Watt, age., Part 1, vol. 20, 1985, Series B, s. 271-272.

I. Dünya savaşı başladığı sırada Filistin'deki nüfusun % 9 una yakın miktarını Yahudiler oluşturmuyordu⁸².

Aynı tarihlerde Osmanlı Hükümeti ülkenin müslüman, Hıristiyan ve Yahudi uyruklarının aile hukuklarını içerecek ortak bir medeni kanun hazırlanması için komisyonlar kurmuştu⁸³. Bu komisyonların çalışmaları sonunda 1917 yılında çıkartılan Hukuk-u Aile Kararnamesi'nin⁸⁴. 2. faslında Yahudilerle ilgili evlenme manileri, nikâhlarının feshi, butlanı, evlenme, boşanma usulleri düzenlenmişti⁸⁵.

16 Mayıs 1916 Sykes-Picot gizli Anlaşması ile Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu toprakları İngiltere ve Fransa tarafından paylaşılmış, kuzey Filistin bu Anlaşma ile İngiltere'ye verilirken, Filistin'in geri kalan toprakları üzerinde uluslararası bir rejim ve sınırları belirsiz bir Arap Devleti kurulması kararlaştırılmıştı.

1917'de Filistin İngiliz ordusu tarafından işgal edildi. İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour, Siyonist hareketin önderlerinden Lord Rothschild'a bir mektup yollayarak, İngiliz hükümetinin Yahudiler için Filistin'de bir ulusal yurt kurulması çabasını destekleyeceğini bildirdi. Böylece, Savaşta İngiltere, çok sayıda Yahudi vatandaşı olan ABD'nin sempati ve savaşa katılmasını sağlamayı planlıyordu. Bu mektup, Osmanlı Devleti ve Almanya'nın da Siyonistlere bazı ödünler vermelerine yol açtı⁸⁶.

Ancak 30 Ekim 1918'de⁸⁷ Mondoros Ateşkesi sadece Osmanlı Devleti için savaşı bitirmekle kalmayıp, Devletin de fiilen sona ermesine sebep ol-

⁸² Janet L. Abu Lughod, *The demographic Transformation of Palestine*, Illinois, 1971, s.141-142; aynı kaynaktan 1922'de Filistin'de İngilizlerin yaptığı sayıma göre nüfusun % 11'i Yahudi idi. Yahudilerin 75 i Yafa'da ve Kudüs'te kentsel alanlarda oturuyorlardı ve toprağın % 2,5 na sahiplerdi. I.Dünya Savaşı başlayınca Filistin'de oturan 11.000 Rus Yahudisi İskenderiye ve Kahire'ye sığınmış, savaş sonunda tekrar, artık İngiliz idaresinde olan Filistin'e göçetmişlerdi. Krâmer, a.g.e., s.40.

⁸³ S.Ş. Ansay, *Medeni Kanunumuzun Kabulünün 25. Yıldönümü Münasebetiyle Eski Aile Hukukumuzun Bir Nazar*, Ankara 1952, s.18.

⁸⁴ Düstur, 2. Tertip, C.9, s.762.

⁸⁵ Bilindiği gibi, bu kararname işgal kuvvetleri Yüksek Komiserliği tarafından bir kanunla 1919'da feshedilmiştir. Düstur, 2. Tertip, C.11, s. 299.

⁸⁶ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, C.I. İlkçağlardan 1918'e Ankara, 1989, s. 271-272.

⁸⁷ Aynı yıl Filistin'deki Yahudilerin sayısı 80.000-100.000'e çıkmıştır. Yahudiler Filistin'de okullar, bankalar, bilimsel kurumlar açarak bu topraklarda bir millî koloni yaratma amaçlarını gerçekleştirmeye çalıştılar. Kurt Hassert, *Das Türkische Reich*, Tübingen, 1918, s. 154-155.

du. Çünkü Ateşkesin 7. md.e dayanan galip devletler ülkenin her tarafına asker çıkardılar ve daha barış anlaşması imzalanmadan Arap topraklarıyla birlikte Filistin de Osmanlı Devletinin sınırları dışında kaldı.

İngiltere, San Remo Konferansına dayanarak, Filistin'de 1920 Temmuzunda mandat yönetimini başlattı. Bu yönetimle birlikte Yahudilerin, bölgede toprak alımı kolaylaştırıldı ve hızlandırıldı.

Milletler Cemiyeti, 1922 Temmuz'unda Filistin'in sorunlarının saptanması ve mandat altına konmasını onayladı.İngiltere ertesi yıl Mandat belgesinin 25. maddesinde verilen yetkiye dayanarak Yahudi Ulusal yurdu hükümlerinin uygulanacağı alanı saptadı.

Bu arada, yıkılan Osmanlı Devleti'nin yerine yeni bir Türk Devleti kurulması için yapılan Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlanmıştı. Lozan Barış görüşmeleri sırasında, Cenevre'deki Yahudiler 10 Aralık 1922'de İsmet Paşa'yı bir ziyafete davet ettiler. Hahambaşı burada yaptığı konuşmada, "dünyanın katliamından kurtulan Yahudilerin Türklerden gördüğü hüsnü kabul ve şükranlarını" belirtti⁸⁸. Görüşmeler sürerken, İstanbul Yahudileri Filistin mandasının Türk Devletine verilmesi için BMM başkanlığına müracaat ettiler. Ancak bu müracaat, Misak-ı Milli kararları dışına çıkılmama kararı nedeniyle reddedildi⁸⁹.

Lozan Anlaşmasınının 37-45. maddelerinde -henüz lâik bir Medeni Kanunumuz olmadığı için- "Azınlıkların Korunması" başlığı altında azınlıkların siyasi, dinî, medenî hakları düzenledi. 15 Eylül 1925'de Yahudiler Ad-

⁸⁸ Bilâl Şimşir, Lozan telgrafları, 1, s.198, No.81.

⁸⁹ Şimşir, Lozan telgrafları, C.1, s.321, Başbakan Hüseyin Rauf bey bu konuda İsmet Paşa'ya şu telgrafi çekmiştir: No.198 İsmet Paşa hazretlerine 4 Kanun-i sâni 39 (4 Ocak 1923).

Filistin mandasının Türk devletine i'tası için İstanbul'da bazı Musevî zevât riyâset-i celileye müracaat etmişlerdi. Filistin Misak-ı Milli'nin birinci maddesi sarâhatına dâhil ve Arab ekseriyetle meskûn araziden bulunduğundan ve Konferansta cereyan eden müzâkerât neticesinde hey'et-i murahhasamızca Misak-ı Milli ahkâmı miyânında bu maddenin de düvelî müttefikaya karşı müdâfaası tabii ve zât-ı mes'elenin bu dâirede Konferansta bir neticeye rabtedileceği muntazar olduğundan bu bâdba madde-i mezkûredekinden başka bir şekilde her hangi bir teşebbüs icrâsı veya böyle bir teşebbüse zahir olmamız imkânı bulunmadığı ve Musevî tebaamızdan bazıısının Misâk-ı Milliye muallif tahminâtında bulunmaları muvâfık görülemediği cevâben arz olunmuştur. Berây-ı ma'lûmât.

liye Vekaletine artık aile hukuku ve şahsî hükümler bakımından ayrı bir muameleye tâbi olmak ihtiyacı duymadıklarını bildirdiler⁹⁰. 1926 yılında İsviçre Medeni Kanununun Türkiye tarafından iktibasından (reception) beri, bu Kanun hiç bir ayırım yapılmaksızın, tüm Türk vatandaşlarına uygulanmaktadır. Türk vatandaşları, özel hukuk açısından olduğu gibi, kamu hukuku açısından da eşittirler.

⁹⁰ K.Birsen, Devletler Hususi Hukuku, İstanbul, 1946, C.1, Ek Belgeler, s.72-77.

Magazin für ... 1897 ...

Staatsbürger Zeitung

11. 8. 97

Internationaler Zionisten-Congress

Der 'Congress' hat heute (Samstag) früh erst ... nationaler Zionisten-Congress ...

Herrn Dr. Rappoport hat heute in ... Präsident des Congress ...

Der von heute der Verfasser des ... (Zion) die eigentliche Seele ...

Sobald sprach über die allgemeine Lage der Juden ...

Handwritten notes: 'Lips Dec.', 'Zion', 'ggz. Kolumen', '1/4'

K175801

Türke 135

Gulnihal Bozkurt

höherlich in seinem ganzen Leben unerschrocken und wirft daher auf jeden höherlich fallenden Menschen, wie alles unerschrocken abstoßend. (Weisheit.)
 Heutzuutage ist der Nationalismus die Maßzahl der Tugend. (Weisheit.)
 Es ist nicht eine Überzeugung, daß der Mensch in dem neuen Glauben mit einer geistlichen Bewegung verbunden ist. (Weisheit.)
 Die neuen Nationalismen sind mindestens die Hälfte der Tugend. (Weisheit.)
 Der Mensch ist nicht ein Mensch, sondern er ist ein Mensch, der in dem neuen Glauben den Nationalismus nach. (Weisheit.)
 Was ist dem Juden für alles die Schuld bei der Regierung für die höchsten Interessen, die Handwerker für den Niedergang des Handwerks. Es ist allerdings richtig, daß es einige Hunderte Juden mit hunderttausenden Arbeitern gibt. Aber was hat Israel mit ihnen zu thun? Man darf nicht vergessen, daß viele Nationalisten zum ersten Male erwachen sind von den Juden, welche durch eine besondere Art der bei allen Völkern eine besondere Bedeutung erlangt haben. In einer neuen, vollständigsten Nationalität würden diese Leute in der Lage sein, organischen Eigenschaften die niedrige Stelle einnehmen, jedoch nicht die Erben und Titel erhalten, welche ihnen der christliche Staat gewährt. (Weisheit.)
 Für diese Leute aber müssen die anderen Juden leben. Die Regierungen sollten bedenken, daß die Juden auf Unterstützung zu Gebieten aller Völkerleben gemacht werden. Unsere Aufgabe wird es sein, Mittel und Wege zu finden, um der großen Nationalität abzuweichen. Es wiederholen sich auch bei diesem Nationalisten Nationalisten Nationalisten wie kein einer Nationalisten.

Nach einer kurzen Diskussion erhielt Dr. Siebaum (Berlin) das Wort zur Verhandlung des jüdischen Programms. Die jüdische Kultur sei seit zwei Jahrhunderten sehr zurückgefallen. Die Juden besitzen nichts, womit sie der europäischen Kultur in irgend einem Punkte ein besonderes Gepräge geben könnten, da ihnen ein Volkstum fehlt. Daran müsse der unfruchtbarste Assimilationsstandpunkt des jüdischen Lehrkörpers entstehen. Sie können zwar manches von der europäischen Kultur in sich aufnehmen, niemals aber eine nationale Seele bilden. Viele Juden stellen sich die europäische Kultur als ein internationales Weltbürgertum dar; daher überstragen sie auch in die soziale Bewegung ein ungeliebtes Element, das Internationalismus, der andererseits wieder den Chauvinismus hervorruft. Wenn sich die Juden wieder unabhängig abgeben sollten, sind der jüdische Nationalismus, wie die Kultur wie die Entzerten werden sich gegen die Nationalisten, Nationalisten wenden. Bei anderen Juden wieder hat sich als Ausdruck des fehlenden Volkstums der Nationalismus geltend gemacht. Ein weiterer jüdischer Weg der jüdischen Juden ist der Assimilationsweg. Die Gefahr liegt in dem jüdischen Nationalismus mit steigender Assimilation und mit steigender Assimilation. (Weisheit.) Nur der Zionismus, das eigene Land, wird die alte Kultur der jüdischen Juden beleben, die jüdischen Juden von ihrem Weltbürgertum befreien. Mit der ersten Gründung des jüdischen Volkes wird für die europäischen Völker ein wichtiger Faktor einwirken. Einmal bedeutet für eine Lösung der ungeliebten jüdischen Judenfrage. Der zweite Punkt ist für die jüdischen Juden, daß die jüdische Kultur ein lebendes europäisches Kulturland ein neues und doch alles erprobtes Volk angestrichelt wird. (Weisheit.) Redner erörterte jedoch nicht, daß von allen Ländern für eine jüdische Niederlassung nur Palästina in Betracht kommen könnte. (Großer Beifall.)

Der Präsident Dr. Herzl (Wien) teilte mit, daß über 400 Telegramme, 450 Zustimmungstelegramme und verschiedene Petitionen, von denen eine mit 15 000 Unterschriften, eingelaufen seien. (Beifall.)

Nach langer Debatte wurde am Montag das Programm der Bewegung folgendermaßen formuliert: Der Zionismus erstrebt für das jüdische Volk die Schaffung einer reichlich gesicherten Heimstätte in Palästina. Zur Erreichung dieses Zieles nimmt der Zionismus folgende Mittel in Anspruch: 1) zweifelhafte Förderung der jüdischen Nationalität mit jüdischen Arbeitern und Gewerbetreibenden. 2) Sicherung und Aufrechterhaltung der gesamten jüdischen Bevölkerung durch geeignete ökonomische und soziale Veranstaltungen auf der Grundlage der Landesbesetzung. 3) Stärkung des jüdischen Nationalgefühls und Nationalbewusstseins. 4) Fortwährende Schritte zur Erlangung der für die Erreichung des jüdischen Zieles notwendigen Zustimmung der Völker.

Orig. i. a. Europa gener. 84.

WIEN-WÄHRING
CARL LUDWIGSTRASSE 57.

3 März 1899

Ew. Kaiserliche und Königliche Majestät!
Allerquädigster Kaiser und Herr!

Von Karlsruhe aus, wo Se Königl. Hohheit
der Herr Grossherzog mir die Gnade erwies,
meine anführl. Berichte entgegenzu-
nehmen, habe ich mir auf Höchstdessen
Rath erlaubt, telegraphisch um eine Audienz
bei Ew. Majestät nachzusuchen. Die Gründe
hierfür sind die folgenden.

Da ich seit der Palästinareise keinerlei
Nachricht in Sachen der vorher beabsichtigt
gewesenen Übernahme des Protestantat
erhalten hatte, musste ich vermüthen, dass
politische Schwierigkeiten eingetreten seien.
Das Misstrauen des Sultans und die Eifer-
sucht anderer Mächte scheinen sich gezeigt zu
haben.

Muss darum auf die Ausführung eines zu-
künftigen Planes verzichtet werden? Ich

K175986

9559
L 1746

verstehen wol, dass die Reichsregierung unsertwegen eine Verwicklung nicht riskieren wird. Aber wäre es nicht möglich, eine Combination zu finden, durch die der Zweck unauffällig und sicher erreicht würde?

Eine solche Combination habe ich mir erlaubt, Sr. Königlichen Hoheit zu unterbreiten. Es ist diese: wir schaffen zunächst eine juristische Person in England, welche die vorbereitenden Schritte thut und namentlich finances von der türkischen Regierung Ländereien und Ansiedlungsbefugnisse erwirbt. Auf Grund solcher Concessionen wird sodann die eigentliche Chartered Company errichtet, und zwar, wenn es die Umstände gestatten, mit dem privatrechtlichen Sitz in Karlsruhe unter dem Protektorat Sr. Königlichen Hoheit des Grossherzogs Friedrich. Es ergibt sich daraus von selbst ein politisches Schutzverhältnis zum Reiche, wogegen Dritte nichts einwenden können.

Jogendeine ausdrückliche Erklärung der

K175037

Lizy

Reichsregierung ist dazu nicht vonnöthen, ja wir können ohneweiters als auf eigene Faust operierend desavouirt werden, gleichwie es die englische Regierung jederzeit mit Cecil Rhodes halten konnte. Es gibt natürlich große Unterschiede zwischen Sir Cecil und meiner Wenigkeit; die persönlichen durchaus zu meinen Ungunsten, aber die sachliche sehr zu Gunsten unserer Bewegung, die über andere Capitalisten und vor allem über ein colossales Menschenmaterial in ganz Ost-Europa verfügt.

Leider hat Ev. Kaiserliche Majestät die schon vorhandene Thätigkeit unserer Colonisten in Palästina nicht gesehen. Der Anblick der in Jerusalem eingepferchten Juden ist nicht erfreulich. Aber auch diese möchten aufs Land hinaus und den Boden bebauen, wenn es die türkische Regierung nicht seltsamer Weise verböte.

Auch sonst muss ich zu meinem Schmerze manche unrichtige Information befürchten. Ich glaube, dass die Berater Eurer Majestät

gerade von Juden, die meine Ansichten nicht theilen, gelegentlich abfällige Bemerkungen über unsere Bewegung hören. Die Erklärung ist einfach. Manche reiche Westend-Juden ängstigen sich davor, dass wir sie mitnehmen könnten; darum suchen sie uns in Gesprächen und in ihren Blättern lächerlich oder verächtlich zu machen. Ich denke mir, dass uns gerade solche Feindschaft empfehlen muss.

Unsere Bestrebung hat viele Seiten. Eine davon ist die Rüf-sängung der in jedem Lande verbleibenden jüdischen Elemente. Nur meine ich, dass die Angleichung an den Volkskörper nicht im Wege des Umstürzes versucht werden soll. Der Weg zur völligen Assimilation kann wol nur durch die Landeskirche führen. Es sollen nur die mitgehen, die sich an ihren jetzigen Wohnorten nicht assimiliren können oder wollen - das ist unser Satz. Die Zurückbleibenden werden nothwendig immer bessere Bürger sein. Keine widerwärtigen

Lüftl

WIEN-WÄHRING
CARL LUDWIGSTRASSE 50.

II

licheu allianzen mehr zwischen eisener
Kasse und Petroleumfass.

Im Kaiserlichen Majestät ist der social.
politische Werth einer Bewegung ebenso
wenig verborgen geblieben, wie der coloni-
alpolitische. Thatsächlich wäre unsere Beweg-
ung stark genug, auch wenn sie uns den
land nicht einen Mann und nicht einen
Pfennig bezöge. Unsere Ressourcen sind in
Rusland, Rumänien, Galizien, England,
Amerika und Südafrika dennoch kann
sich Deutschland auf eine vorläufig
geheimzuhaltende und auch später noch
unverbindliche Weise einen Einfluss für
die Zukunft sichern und beim Beginn
unserer Colonisation sogleich ein in-
dustrielles Absatzgebiet von erster Größe
gewinnen. Die Voraussetzung wäre ledig-
lich, dass wir uns in Deutschland organi-
sieren könnten.

Dass über diese Angelegenheit, wie
sie angeblich steht, schriftliche Er-

K175940

Gülrihal Bozkurt

Klärungen nicht zu gewärtigen sind, verstehe
ich. Darum wage ich es hiermit nochmals,
um eine Audienz nach der Rückkehr Eurer
Majestät ehrsüchtigst anzusuchen. Eine Er-
nennung brauche ich gerade jetzt sehr dringend.
Dann will ich weitergehen, den Kaiser von
Russland günstig zu stimmen versuchen, und
nicht wiederkommen, bevor ich die fertige
Sache bringe. Die Nichtgewährung der Audienz
wäre mir hingegen auch ein meritorisches
Zeichen, dass wir selbst auf eine geheime
und unverbindliche Theilnahme nicht weiter
zu hoffen haben.

Der Gedanke, dem ich diene, hat in diesem
Jahrhundert schon einmal einen grossen
Monarchen gestreift: Napoleon den Ersten.
Das Pariser Synedrium der Juden vom Jahre
1806 war allerdings ein schwächliches Aus-
zittern dieses Gedankens. War die Sache da-
mals noch nicht reif, gab es keine genügend
zielbewusstesten Vertreter der Juden, lag es an
der Armut der Verkehrsmittel?

Unsere Zeit steht aber im Zeichen des Ver-
kehrs! wie ein Wort besagt, das zu Flügeln

K175941

liebe!

Kam. Die Jüdenfrage muss unter dieses
Zeichen gerückt werden, so ist sie zu
lösen. Und was unter Napoleon I nicht
möglich war, ist unter Wilhelm II möglich!

Ich verharre in tiefster Ehrfurcht
Ew. Kaiserlichen und Königlichen Majestät
vollständig ergebener

J. Theodor Herzl

